

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 31 (1338) 2 ЖНІЎНЯ 2017 г.

6 жніўня - 500 гадоў ад пачатку беларускага кнігадрукавання

6 жніўня 1517 г.
Францішак
Скарына
выдаў першую
друкаваную
беларускую
кнігу -
«Псалтыр».
У гэты сам дзень
адзначаецца
дзень
беларускага
кнігадруку.

У Друі завяршыўся дзевяцідзённы мастацкі пленэр "Скарынэр"

У Друі на Браслаўшчыне завяршыўся дзевяцідзённы мастацкі пленэр "Скарынэр". У гэтым годзе ў ім прынялі удзел каля 40 мастакоў з Беларусі, Расеі ды Галандыі. Пленэр быў прысвечаны 500-годдзю выдання беларускай Бібліі Францішкам Скарынам. Па словах аднаго з арганізатараў пленэру, ксёндза Сяргея Сурыновіча, стварыць для мастакоў скарынаўскую атмасферу дапамаглі Юры Ўсціновіч з Менска і Вячаслаў Дзмітровіч з Глыбокага.

- Спдар Юрый Усціновіч - гэта гісторык, рэканструктар сярэднявечнай беларускай вопраткі. Ён адмыслова прыехаў сюды, яго пісалі, бо ягоны твар вельмі ўніверсальны і, як мастакі палічылі, з ягоным тварам можна працаваць і шукаць вобразы Скарыны. Майстар з Глыбокага прывёз рэканструяваны станок Гутэнберга. Ён зараз усталяваны ў касцёле і на ім можна друкаваць.

І вось, станок, Скарына ў адноўленых, рэканструяваных вопратках сярэднявечча ажыў тут, у Друі, ажыў на палотнах. Думаю, гэтая тэма дастаткова раскрыта, бо многія мастакі звярнуліся да слова, да кнігі. Падчас пленэру для мастакоў і гасцей парафіі Святой Тройцы ў Друі праводзіліся творчыя вечарыны з гісторыкамі, пісьменнікамі, музыкамі.

За гэты час Друю наведалі Віктар Сямашка, Адам Глобус, Уладзімір Някляеў, Вольга Акуліч, Міхаіл Рубін, N.R.M. ды іншыя. Дыпломы ўдзельнікам пленэру ўручыў віцебскі біскуп Алег Буткевіч. Імпрэза скончылася вернісажам у Друі. Потым выстава пераедзе ў менскі Чырвоны касцёл.

Таццяна Смоткіна,
Радыё Рацыя.

100 гадоў з дня нараджэння Янкі Брыля

Янка (Іван Антонавіч) БРЫЛЬ (4 жніўня 1917, Адэса - 25 ліпеня 2006) - беларускі пісьменнік. Народны пісьменнік БССР (1981).

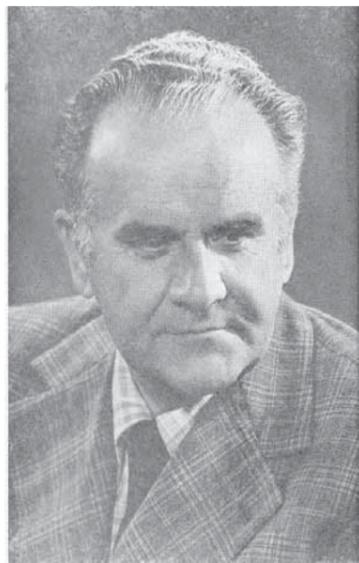
Нарадзіўся ў Адэсе ў сям'і чыгуначніка Антона Данілавіча Брыля. У 1922 г. разам з бацькамі вярнуўся на іх радзіму, у вёску Загор'е (цяпер Карэліцкі раён, Гарадзенская вобласць). У 1931 г. Я. Брыль скончыў польскую сямігодку і паступіў у Наваградскую гімназію, але не змог вучыцца з-за матэрыяльных цяжкасцей.

У 1939 прызваны ў Войска Польскае, служыў у марской пяхоце. Пасля пачатку II Сусветнай вайны, у верасні таго ж года трапіў пад Гдыню ў нямецкі палон, у 1941 г. уцёк, вярнуўся на Беларусь і далучыўся да партызанаў. У 1942 г. Я. Брыль стаў сувязным партызанскай брыгады імя Жукава Баранавіцкага злучэння, а ў 1944 - разведчыкам партызанскай брыгады "Камсамалец". Рэдагаваў газету "Сцяг свабоды" Мірскага падпольнага райкама партыі і сатырычны лісток "Партызанскае жыгала".

Па вызваленні Беларусі працаваў рэдактарам раённай газеты ў г. п. Мір, літаратурным супрацоўнікам газеты-платката "Раздавім фашысцкую гадзіну", загадваў аддзелам рэдакцыі часопіса "Вожык".

У розныя гады Я. Брыль быў намеснікам рэдактара часопісаў "Малодосць" і "Полымя", працаваў рэдактарам Дзяржаўнага выдавецтва Беларусі, быў сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, веў актыўную работу па ўмацаванні сувязей беларускай літаратуры з літаратурамі народаў СССР і краін сацыялістычнай сроджнасці. Шмат сіл Я. Брыль аддаваў працы ў якасці старшыні Беларускага таварыства "СССР - Канада".

З 1945 года член Саюза пісьменнікаў СССР. У 1966-1971 - сакратар праўлення СП БССР. Двойчы абіраўся дэпутатам ВС БССР (1963-1967, 1980-1985). Старшыня Бела-

рускага аддзялення таварыства "СССР - Канада" (1967-1990), член Беларускага ПЭН-цэнтра з 1989. Ганаровы член Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (1994). Адзін з заснавальнікаў ТБМ. Я. Брыль памёр 25 ліпеня 2006 года. Пахаваны ў Калодзішчах.

Вікіпедыя.

(Працяг тэмы на ст. 2, 3.)

70 гадоў з дня нараджэння Віталія Скалабана

Віталь Уладзіміравіч СКАЛАБАН (5 жніўня 1947, вёска Шылавічы Слонімскага раёна - 20 жніўня 2011, Менск) - беларускі гісторык. Кандыдат гістарычных навук.

У 1970 скончыў Ленін-

градскі ўніверсітэт. З 1972 працаваў у выдавецтве "Беларуская Энцыклапедыя" рэдактарам, загадчыкам рэдакцыі. У 1995-2000 намеснік дырэктара, дарадца Беларускага навукова-даследчага інстытута да-

кументазнаўства і архіўнай справы. З 2000 намеснік дырэктара Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны, з 2002 навуковы супрацоўнік Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь.

Даследаваў гісторыю беларускага нацыянальнага руху, культуры XIX - пачатку XX стст., пытанні архівазнаўства, краязнаўства і бібліяграфіі. Рэдактар-складальнік гістарычна-дакументальнай хронікі "Памяць. Ляхавіцкі раён", выдадзенай у 1989. Аўтар шматлікіх артыкулаў. Суаўтар сцэнарыяў дакументальна-мастацкіх тэлефільмаў.

Вікіпедыя.

ISSN 2073-7033

9 772073 703003

Скарыніяна Сяргея Панізьніка

Першаптах

Прысвячаецца 505-годдзю
Францішка Скарыны.

Уздымаюцца кнігаў крылы:
на стагоддзі у кніг размах.
Светлы вырай пачаў
Скарына -
дальназорны наш Першаптах.
З кнігай роднаю падростаў я
і тэўтону казаў: "Не руш
ты ахоўніцу небакраю
і збіральніцу нашых душ!"
З кнігай знішчыць
нас не ўдалося.
Веру кожнаму ў ёй радку
пра крывіцае ускалося
на Скарынаўскім мацерыку.
Птах вярнуўся. У ціхай стоме
на гучальнай стаіць вярсеце.
З мудрай кнігай
у родным доме
юны родзіч яго расце.
1995 г.

На ўзвышша
Роду

Шумяць вякі зялёна,
Бо глыбока
Карэняцца Скарынавы
сляды.

Рыгор Барадулін
"Скарынавы сляды"

Калі ў Дзвіну плыў з ручая,
было мне вузка...
І вось я з "Бібліяй...". Чыя?
Чытаю: "...руска"
Скарына працу падарыў
не жніўню - Спасу.
Адрагатаў, а не скарыў
зямлі акрасу.
Ці з веры рускае мой хрост,
ці з веры рымскай, -
на доўгія вякі быў пост
краіне крыўскай.
Ліцвінам быў я, быў рабом
расейскай сілы...
Мне б сёння

вольнасьць піць нагбом!

Ды - Божа мілы -
яшчэ не выпрастаў хрыбет...
А стаў я гонкі,
калі Скарыны запавет
збіў лёд палонкі.
Палон палонкі, біч ярма
вякі паскручваў...
Апроч Скарыны і няма,
хто б сэрца мучыў
і выпраўляў знямелы лёс
на ўзвышша Роду, -
каб смела беларускасьць нёс,
жыў не ў дагоду...
- Ахвярты Спас!

Апостал быў?

" - Да Влтавы збочыў..."
А ў Палату глядзіць не Дзіў, -
Скарыны вочы.
З іх Знічка рысу правяла:
слязу - у жнівень...
І ўжо паболела святла
на нашай ніве!

Спас - эпітэт ва ўслаўленні
Ісуса Хрыста.
6 (19) жніўня ў народзе ад-
значаюць Праабражэнне Ісуса.
Яблычны Спас - дзень дабра-
слаўлення пладоў.
Дзіў - у далёкіх продкаў боства
неба, бацька багоў і людзей,
кіраўнік Сусвету і стваральнік
маланак.

Францішку Скарыну
прысвячаецца

Павяленнем, працаю
і выкладам...
Каб мы... усялякага
труда і скарыбу
для паспалітага добра і для
айчыны не шкадавалі...
Эгрэгіус. Ф. Скарына.

Слаўлю, гордыя словы
незасальны ваш лад!
Наглуміліся з мовы
каля тронаў, палат, -
а яе не скарылі,
бо на вуснах цвіла
і нашчадкаў Скарыны
у паход павяла.
Ні пагрозных указаў,
ні завейных магіл,
ні пякучай абразы,
ні бяздомнай тугі
не збярліся словы, -
бо з аховай жылі...
А знішчальнікі мовы
пальном параслі.
З намі гордыя словы
назаўжды, назусім.
І Скарыны
прадмовы -
перад светам усім!

Эгрэгіус (егрегіус) на лаціне
- шанюны, слаўны.

Львоўская "Біблія" Скарыны і зачытаная старонка з
львоўскай "Бібліі" Скарыны

Пажытак

Усялякае Слова,
Богам натхнёнае, - карысна!
Яно вучыць, выкрывае,
выпраўляе і карае!

Франциск Скарына
(Паводле прадмовы да
"Псалтыра")

Пайду, падумаю... Паеду...
На час няўродны адлучаюся.
Хай Беларусь -

Каханка-Веда -
паверыць, што і я вучуся
у Празе, Кракаве,
у Львове...
Радню шукаю ля Таронта... *
Крутыя ў нас шляхі любові,

РОДНАМУ ПОЛАЦКУ

Францішка,
Скарыніна сына з Полацка,
у лекарскіх навуках доктара,
прамаўленне:

- Калі у далёкіх краях
на мяне заяўлялі правы,
Паўтараў, што са слаўнага
Полацка родам.
Генадзь Бурдэжкін "Скарына".

- Бераг нямеў.
Пад пяском зараслі
пласкадонкі.

І перакулены
вежы, званіцы, крыжы...
Полацак!

Ты крутабок і звонкі:
кроны святыя свае
ўскальшы!

На крыжак прабіраўся ты
воўчаю сцежкай,
злыбамі-шлюбамі
весніў прыдзвінскі прастор...
Полацак!

І каб нашчадкаў усцешыць, -
ордам жажлівым
даваў ты адпор.

Веча гудзе.
Адраджаецца Полацка вера.
Славу тваю я вяду
ў далачынь і на ўзвыш.

Полацак!
Дужай дзяржаўнасці бераг,
помны як наш

Еўфрасінеўскі Крыж!

Раннія вершы Янкі Брыля

У сваёй кнізе запісаў і эсэ "Парастак"
(Мінск, 2006) народны пісьменнік Беларусі
Янка Брыль (1917-2006) напісаў, што "друка-
вацца я пачаў у часопісе "Шлях моладзі" на
пачатку 1938 года, псеўданімамі не кары-
стаўся, і таму маё "пісьменства" не было
таямніцай для бліжэйшых землякоў, тым
больш сяброў...".

Сапраўды, Янка Брыль напачатку сваёй
творчасці не карыстаўся псеўданімамі, хаця яны
ў яго былі. Пазней ён падпісваўся пад сваімі твора-
рамі і Асцюк, і Бобрык, і Дубец, і Лупаты, і
Прышчэпа і г.д. Але пачынаў ён свой шлях у
літаратуру з вершаў і падпісваў іх сваім уласным
прозвішчам Янка Брыль. Першыя яго вершы
былі апублікаваны ў віленскім часопісе "Шлях
моладзі" ў 1938-1939 гадах. Гэта былі шчырыя
радкі пра родны край, пра тое, што аўтар чуў,
бачыў, ведаў. Пісаў і друкаваў ён свае вершы і
пазней, яны з'яўляліся ў "Піянер Беларусі", і ў
"Вожыку".

Я прыгадаў пра гэта таму, што ў пачатку
жніўня Янку Брылю спаўняецца 100 гадоў з дня
нараджэння. Гэты светлы і вялікі юбілей нашага
пісьменніка, якога многія ведалі, з якім сябра-
валі, якога паважалі і шанавалі, адзначаць у
многіх кутках Беларусі.

З Янкам Брылём я сустрэўся, калі быў
студэнтам філфака БДУ. Мы любілі бываць на
літаратурных вечарах у Доме літаратара ў Мен-
ску, якія ён веў, бо яны былі вельмі цікавыя і за-
памінальныя. Янка Брыль заўсёды распавядаў
нешта асаблівае, вясёлае і новае.

У 2006 годзе ён папрасіў, каб я яму да-
слаў сваю кнігу "Чамяры і чамяроўцы", пры-
свечаную вёсцы Чамяры Слонімскага раёна. Я
праз Уладзіміра Ягоўдзіка перадаў яму кнігу.
Іван Антонавіч ужо моцна хварэў. Але ён уваж-
ліва прачытаў кнігу, бо там я распавядаў і пра
яго сяброў маладосці Якуба Міско і Анатоля
Іверса. А ў знак падзякі ён даслаў сваю кнігу
"Парастак" з аўтографам: "Паважанаму Сяргею
Чыгрыну - з падзякай за "Чамяры" і найлеп-
шымі пажаданнямі. Янка Брыль. 8.07.2006 г."

Янка Брыль вялі майстар прозы. Багацце
асобы, літаратурная манера пісьма, высокае
моўна-стыльвае майстэрства зрабілі яго прозу
эмацыянальна хвалючай. Але ў літаратуру
ён прыйшоў найперш з вершамі, якія пачалі
з'яўляцца амаль 80 гадоў таму. Першыя раннія
паэтычныя радкі Янкі Брыля прапануючы чыта-
чам "Нашага слова".

Давайце сёння разам пабудзем з Брылём-
паэтам, які прыгожа і вобразна апісваў і жніво,
і поле, і вясну, і людзей, якія з ім жылі побач.

Сяргей ЧЫГРЫН.

Ідзе жніво...

Сакочуць конікі... Бялююць жыта нівы...
Павісла духата над гонямі палёў...
І мошак свет звініць дакучлівы, гуллівы,
І калыхаюць ветрыка павевы
Чароўны свет вусатых, цяжкіх каласоў.
Бульба красуецца, узорныя палосы
Аўсоў зялёна-сівых, жоўтых ячмянёў.
Гарох кішыць ад красак матылёў...
І не падняць вачэй на сінія нябёсы.
1939 г.

Ажываюць лес і поле,
Зашумелі, зацвілі...
А ў садочку на прыволле
З вулляў пчолкі загулі.
І пяюць - прыгрэе сонца,
Распускаяцца вербы стануць.
Пабялюцца вішні, грушы,
А на лузе кветкі глянуць.
І праз лодку, праз ваконца
Мы, гуллівай чарадою,
За вясно маладою
З песнямі да працы рушым...
Будзь разумны і ахвярны:
Дай нам догляду, спакою -
Хутка злюбімся з табою,
Працаваць цябе навучым,
Знімеш з сотаў мёд пахучы -
І паправіш лёс свой марны.
1938 г.

Янка Брыль, 1938 г.

Апошнія крыгі

Ля моста лёд спынілі крыгаломы,
Нібы вясну хацелі затрымаць.
А з-пад лядовае вырваўшыся кары
На поўнач шпарка шэрыя кацілісь хвалі.
Іх сонца лашчыла і вецер карбаваў,
Гуляючы па іх халоднай сталі.
А з вёскі выйшлі хлопцы з бусакамі,
Ганяюць крыгі, весела крычаць...
Зірні: і дзед ў кажуху з дзедцокамі
Прышоў зіму ліхую праганяць...
Вунь. Як заўзятая крыгу папіхае:
- Ну, праклятая! Як бышчам ты не знаеш,
Што ў хляве карова не ўстае,
Што каніна шоры ледзь цягае,
Што ў хаце хлеба не стае,
Што год за годам ў лесе даражае...
Ну, яшчэ, яшчэ, э-эп! Па-а-йшла!..
12.03.1938 г.

Запрог ў саху Рыгор сівулю,
Барозны змейкаю кладзе,
Сыноч жане ў хмызняк Красулю -
Вясна ідзе! Вясна ідзе!
Глядзіць Марыля, ці ўжо суха
Ўсадзіць цыбулю на градзе.
Пайшла у бабаў завяруха -
Вясна ідзе! Вясна ідзе!
Бы дзеўчынка у шлобнай модзе,
У садзе дзераўца цвіце.
Гудуць жа пчолкі ў агародзе -
Вясна ідзе! Вясна ідзе!
Вецер свежанькім запахам
Пляцёнкі з зеляні пляце.
Варушыць ўсё пад Божым дахам -
Вясна ідзе! Вясна ідзе!
Ах ты, вясна, як ты ўсім міла,
Ты ўсім пацеху прынясла.
Сваім вянком зямлю пакрыла,
Чароўным ўзорам запляла.
1938 г.

Спатканне

Рана ў нядзельку старэнькі дзядуля
Выйшаў у поле з сяла
Глянуць, як статак пільнуе Настуля,
Глянуць, як грэчка ўзыйшла.
Ідзе ён і цешыцца спевам птушыным,
Радасна вокам глядзіць.
І бачыць ля свежай капы канюшыны
Заяц спакойненька спіць.
З літасцю, з смехам падходзе старэнькі,
Зайчыну кульбай крануў.
І засмяўся, кажа: "Дурненькі
Добра ты тут храпянуў.
Смачна паседаў, відаць, небарака,
Добра, што я надыбаў.
Гэтак не важна: не дай Бог сабака -
Вось ты б тады і паспаў!..
Зайка адбегся, дубка прыпадняўся -
Бы слухаць, як дзед наракаў, -
Сеў, пасядзеў... і спакойна ў жыта,
Ўдоўж па аўсе паскакаў...
Бышчам ён ведаў, што ў сэрцы старога
Светлы пануе спакой...
Бышчам ён знаў, што не крыўдзіць нікога
Той, хто магутны душой!..
1938 г.

Мовазнаўцы вызначылі свае прыярытэты

На VII з'ездзе беларусаў свету ў рамках працы секцыі "Беларуская мова і культура - аснова нашай дзяржаўнасці" дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Я. Коласа, Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Ігар Капылюў распавёў пра даследчыцкую дзейнасць супрацоўнікаў інстытута. Аічынныя лексікаграфы падрыхтавалі да друку і выпусцілі ў 2017 годзе арфапічны і гістарычны слоўнікі беларускай мовы.

- Стварэнне новага фундаментальнага акадэмічнага тлумачальнага слоўніка беларускай мовы з'яўляецца адной з прыярытэтных задач сучаснай беларускай лексікаграфіі, - адзначаў кандыдат філалагічных навук, дацэнт Ігар Львовіч Капылюў. - Корпус тэкстаў новага тлумачальнага слоўніка складае каля 10000000 словаўжыванняў. Мяркуюцца, што ў слоўніку будзе прадстаўлена каля 150000 слоў. Туды важна будзе ўключыць канфесійную лексіку, словы, які папоўнілі мову дыяспары ў найноўшы час. Мова дыяспары патрабуе асобных даследаванняў.

Шэраг навуковых аддзелаў інстытута працуе ў гэтым кірунку. Асноўны напрамак навуковай дзейнасці аддзела лексікалогіі і лексікаграфіі - даследаванне лексіка-семантычнага складу сучаснай беларускай літаратурнай мовы шляхам манаграфічнага апісання і стварэння перакладных і тлумачальных слоўнікаў. Асновы гэтай працы былі закладзены мовазнаўчымі камісіямі Інбелкульту і Інстытута літаратуры, мастацтва і мовы.

Супрацоўнікі аддзела лексікаграфіі інстытута рэгулярна кансультуюць вучняў і настаўнікаў па пытаннях беларускай лексікалогіі і анамас-

тыкі, удзельнічаюць у падрыхтоўцы конкурсных заданняў па беларускай мове для школьнікаў, з'яўляюцца членамі журы і экспертных камісій на гарадскіх конкурсах і навукова-практычных канферэнцыях навучэнцаў у секцыі "Беларуская філалогія", а таксама праводзяць тэматычныя адкаўчальныя семінары "Першыя крокі ў навуку".

Дзейнасць лінгвістаў аддзела сучаснай беларускай мовы, сярод якіх - доктар філалагічных навук Русак В.П., кандыдаты філалагічных навук Максімава Т.Я., Сяргеева А.М., Уласевіч В.І., Шчасная К.Д. падпарадкавана адной мэце - дапамагчы носьбітам мовы і ўсім, хто імкнецца яе вывучыць, зразумець сутнасць змен, навучыцца прымяняць новыя правілы, свабодна карыстацца нарматыўным напісаннем з улікам новай рэдакцыі беларускага правапісу.

Асноўныя выданні аддзела, навуковыя артыкулы, слоўнікі-даведнікі складзены з разлікам на носьбітаў беларускай мовы, якія жадаюць удакладніць свае веды пра напісанне, змяненне значэнняў слоў, іх вымаўленне. Усе выданні адрасуюцца самаму шырокаму колу чытачоў: настаўнікам і вучням, выкладчыкам і студэнтам, усім, хто карыстаецца беларускай мовай у

пісьмовай і вуснай форме, для каго важна правільная моўная практыка. Актуальнасць выданых прац выдавочная: унармаванае, аднастайнае выкарыстанне беларускай літаратурнай мовы ў друку, справаводства, СМІ, вучэбным працэсе неабходна для павышэння культуры мовы ўсіх грамадзян, улічваючы, што беларуская мова з'яўляецца адной з дзяржаўных моў у Рэспубліцы Беларусь.

Аддзел гісторыі беларускай мовы займаецца асветленнем унутранай гісторыі беларускай літаратурнай мовы, тых працсаў і змен, якія адбыліся на яе графіка-арфаграфічным, граматычным, лексічным узроўнях; знешняй гісторыі беларускай літаратурнай мовы, звязанай з вызначэннем яе ролі і функцый у грамадска-палітычным і культурным жыцці нашых продкаў; вывучэнне мовы асобных помнікаў старабеларускай пісьменнасці.

Ідзе праца над стварэннем публічнага агульнага корпусу беларускай мовы.

- У 2019 годзе Інстытут мовазнаўства імя Я. Коласа будзе адзначаць 90-годдзе, - паведаміў дырэктар інстытута.

Эла Дэвінская,
фота аўтара.

На здымку: Ігар Капылюў і Алена Анісім.

Мова - прызнак этнасу

Выступ Хведара Нюнькі на VII з'ездзе беларусаў свету

Вельмі хутка праляцелі чатыры гады ад шостага з'езду. Шмат значных і важных падзей адбылося за гэты час у свеце - мяняліся палітычныя і эканамічныя асновы дзяржаў свету, дзе мірным шляхам, а дзе з кроўю. Толькі ў нашай Беларусі ўсё захавалася стабільна, як было раней. Як каралі, так і караюць - звальненнем з працы, штрафамі, міліцэйскімі расправамі за гістарычную нацыянальную сімволіку, за мірныя пратэстныя акцыі, за крытыку існага рэжыму, тым самым парашуючы элементарныя правы чалавека. Не палепшылася драматычная сітуацыя з беларускай мовай, яна не стала дзяржаўнай, у адрозненне ад сітуацыі ва ўсіх суседніх краінах. У Літве на галоўных каналах тэлебачання кожны тыдзень перадаюцца канцэрты па заяўках слухачоў і гледачоў. Канцэрт доўжыцца 2-3 гадзіны і запоўнены выключна літоўскай эстраднай і народнай музыкай і ніякай іншай. Дык вось, прыклад адносна дзяржавы да сваёй мовы. Ці магчыма такое ў Беларусі? Справа мовы архіважная для захавання беларускага этнасу. Калі параўнаць колькасць выдаваных дзяржавава беларускіх газет, кніг і іншай прадукцыі, то варта спытаць, у якой незалежнай дзяржаве мы жывем? А школы, якія павінны выхоўваць беларускіх патрыётаў, якія захавваюць беларускі этнас і культуру, а таксама пры патрэбе будуць абараняць Беларусь ад сапраўдных ворагаў, а не выдуманых з "пятай калоны" ці "Белага легіёна". Сумна, але ў гарадах Беларусі наогул беларускіх школ няма - поўная русіфікацыя. Беларусы трэба выхаваш, каб ён стаў сапраўдным патрыётам сваёй краіны. Так робяць усе цывілізаваныя народы свету.

З гонарам хачу адзначыць, што дзякуючы маім намаганням і добрым адносінам з усімі літоўскімі ўладамі, мне ўдалося атрымаць дазвол на бюджэтны фінансаванні адкрыць у Вільні беларускую школу (цяпер гімназія) і беларускі факультэт пры педуніверсітэце. Аднак, замест падзякі, за мае шматлікія пратэстныя акцыі супроць існага рэжыму і супроць парушэння правоў чалавека ў Беларусі адбыўся разрыў нашых адносін на 20 гадоў паміж мною і беларускай амбасадой з падкантрольнай ёй беларускай школай.

Хачу нагадаць мой асабісты прыклад з жыцця і становлення нас як нацыі і народа. Я жыў у Беларусі пры польскай уладзе, вучыўся і выхоўваўся ў польскай школе і ў польскім духу, бо ні беларускіх, ні іншых не было. Калі адкрыліся беларускія школы, а ў 1942 г. усе школы перайшлі на беларускую мову, настаўнікі, большыя з іх, былі мясцовыя беларускія патрыёты і вучылі нас праўдзівай беларускай гісто-

ры. Я зразумеў, што ніякі я не паяк і мова мая павінна быць беларускаю. У школе я стаў актывістам і беларускім патрыётам і захавав гэта на ўсё жыццё, ды стаў сябрам Беларускай Народнай Самапомачы. У часе нямецкай акупацыі я памагаў беларусам і беларускай справе прафесійна валодаючы нямецкай моваю.

Цяпер цёпла і з удзячнасцю ўспамінаю сваіх першых настаўнікаў-выхаваўцаў. Нажаль лёс іх склаўся трагічна. Дзеля пашаны да іхняй памяці, хачу назваць некаторых з іх: гэта прафесар, выкладчык гісторыі Дзмітры Агіцкі, фізіку і матэматыку выкладалі Язэп і Юрка Клышэвічы, культуру - Пётра Рандарэвіч, Шляхтун і інш.

Пётра Рандарэвіч, Язэп і Юрка Клышэвічы і многія, многія іншыя былі замардаваныя чырвонымі, ці белымі бандамі, якія не змагліся з акупантамі, і забівалі беларускіх актывістаў-адраджэнцаў.

Прафесар Дзмітры Агіцкі (сын святара ў Шчучынскай царкве) перажыў вайну, але асабістае жыццё складалася не менш трагічна. Мне даслаў газетны артыкул "Кароль Лір са Шчучынскага раёна", дзе апісаны апошнія гады жыцця патрыёта. Гэта ён першы прычыніўся да выхавання мяне беларускім патрыётам, што і пранёс я праз усё жыццё. Таму і тэрміновы перезд мой напрыканцы 1943 года ў Вільню не быў прыпадковым, а звязаны быў з маёй беларускасцю.

Жыццё паказвае, што, як толькі пры акупацыях з'яўляюцца спрыяльныя ўмовы для беларускай нацыянальнай школы, аб чым сведчаць дакументы. У мяне захаваны арыгінал пашпарта, выданага ў Літве ў 1916 годзе на нямецкай і беларускай мовах - ні на рускай, ці польскай, ці літоўскай, а на беларускай.

У заключэнне хачу кратак спыніцца на падзеях у Таварыстве беларускай культуры ў Літве на працягу 2014-2017 гадоў, паколькі неаб'ектыўны розгалас пра гэта дайшоў да беларусаў усяго свету.

Па ініцыятыве бізнесоўца Мікіты Забугі (які фактычна сам знаходзіцца ў складанай сітуацыі судова-фінансавых праблемаў) сабралася купка беларусаў, якім ён распавёў, як можна лёгка набыць вялікія грошы: "Калі б вярнуць былыя тры дамкі айцоў-марыянаў і адкрыць фінансавыя банкаўскія рахункі старшыні ТБК Х. Нюнькі... Тады можна будзе разбагацець..."

Купка выслухала і ўспрыняла сур'эзна. Бо хто ж не хоча разбагацець? Сказана зроблена. Пачалася энергічная праца з дапамогаю адвакатаў з праваахоўнымі ўладамі Рэспублікі па дыскрэдытацыі Нюнькі, якому прыпісваліся маштабныя злачынствы.

Такім чынам "путч", які пачала купка нясумленых людзей, працягваўся амаль тры гады. Па справе, Віленскі акружны суд наняў адпаведных фінансавых экспертаў і два разы правярнуўшы ўсю фінансавую і гаспадарчую дзейнасць таварыства больш, чым за 10 гадоў, зняў усе абвінавачанні супроць Нюнькі, як безпадстаўны і абавязав "путчыстаў" выплаціць для яго грашовую кампенсацыю, канчаткова закрыўшы судовую справу. "Путч" прынёс шкоду здароўю і дабрабыту асабіста Хведара Нюнькі і яго сям'і. Але, ці не яшчэ большую шкоду, беларусізацыі і ўсім беларусам Віленшчыны? Цікава:

- На каго працуюць правакатары?

- Хто іх фінансуе?

- Каму спатрэбілася ліквідаваць аўтарытэт найстарэйшай арганізацыі беларусаў у Літве?

На гэтыя і шмат іншых пытанняў адказаў пакуль няма. Але яны будуць абавязкова знойдзены пры вашай дапамозе.

Да 100-годдзя Янкі Брыля

Кому: _____
 Куды: _____
 Тэлефон: _____

"Белпошта" з ініцыятывы ТБМ выпусціла маркаваны мастацкі канверт да 100-годдзя з дня нараджэння Народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля.

Вінішнем сяброў ТБМ, якія нарадзіліся ў жніўні

Адамін Іван
Адамчык Валеры Зянонавіч
Азаранка Аляксандр Іванавіч
Акіменка Антаніна
Акрамава Іна
Акрушка Яўген Анатольевіч
Александровіч Ала Ібрагім.
Альхіменка Лідзія
Альховік Надзея Васільеўна
Аляксандравіч Валянціна
Анацка Алег
Андросенка Сяргей Андрэевіч
Андрэў Ілля Аляксандравіч
Антановіч Кастусь Уладзімір.
Антанюк Раіса Рыгораўна
Анціпенка Аляксандр Ілліч
Арлоў Уладзімір Аляксеевіч
Арэшкава Марыя
Асаула Рыгор Міхайлавіч
Астапенка Анатоль Уладзімір.
Бакач Аляксандр Уладзіміравіч
Бандарчык Уладзімір Мікал.
Банцэвіч Ілья Сямёнавіч
Барадзіна Інга Мікалаеўна
Бардашэвіч Яна Валер'еўна
Бартноўская Яна Аляксандр.
Барысік Тацыяна Іванаўна
Басанец Анастасія Ільінічна
Басін Якаў Зіноўевіч
Бахметава Святлана
Баццокоў Аляксей Мікалаевіч
Белавостова Людміла Ігараўна
Більскі Ілья Андрэевіч
Блоцкая Ірына Мікалаеўна
Бранішэўская Света
Бубешка Антаніна
Бука Алег Рывалдавіч
Бурко Іосіф Віктаравіч
Бут-Гусаім Святлана Феадос.
Вайноўскі Міхаіл
Валатоўскі Вячаслаў Валянцін.
Варапееў Уладзімір
Васільюскайце Тацыяна
Васько Яніна Мікалаеўна
Ваўранюк Ірына Ільінічна
Вера Канкаловіч
Войніч Станіслаў Эдуардавіч
Воўк Яўген
Вуек Ул. Ул.
Вырвіч Барыс Іванавіч
Вячорка Аляўціна Сямёнаўна
Габец Ягор Валер'евіч
Галавіна Клаўдзія Іванаўна
Галаўнэў Мікалай Іванавіч
Галоцік Ірына Пятроўна
Галубовіч Ксенія Леанідаўна
Гаплічнік Аксана Мікалаеўна
Гапоненка Алег Паўлавіч
Гаравая Ніна Віктараўна
Гарэлікаў Уладзімір Марат.
Гедрэвіч Валянціна
Глазырын Сяргей
Грудніцкая Тамара
Грыгенча Вераніка
Грынюк Вольга Віктараўна
Грышуніна Наталля
Губскі Уладзімір
Гудкова Вольга Уладзіміраўна
Гундар Марына Юр'еўна
Дабравольскі Андрусь
Дабрадзей Аляксандр Пятроўна
Дакурна Генрых Фабіянавіч
Дарафянок Міхаіл
Дваранчук Юры Яўгенавіч
Дзергачова Любоў Рыгораўна
Дзешчыц Алена Аляксандр.
Дзячкова Ларыса
Дзянісік Алена
Догелева Ала
Доўгі Уладзімір
Драздоў Юры
Другакоў Уладзімір Пятровіч
Дрыгайла Зміцер Ісаакавіч
Дычок Сяргей Уладзіміравіч
Ерашэня Раман Віктаравіч
Жаркоў Аляксандр Іванавіч
Жаўрыд Марына Аляксандр.
Жукоўская Аляксей Іванаўна
Забенька Сяргей Аляксандр.
Зайка Аляксандр Фаміч
Запрудскі Сяргей Мікалаевіч

Звєрава Тамара
Зуева Валянціна Дзмітрыеўна
Іваноў Мікалай Аляксеевіч
Іскарцкая Марына
Каваленка Анастасія Уладзімір.
Кавалеўскі Яўген Міхайлавіч
Кавалец Аляксей Паўлавіч
Кажарская Эліна Сяргеєўна
Казак Алег
Казмірук Аліна Віталіеўна
Камарова Алена Аляксандр.
Камароўскі Мікалай Міхаіл.
Камароўскі Мікола Іванавіч
Камбалава Анжаліка Набіл.
Камянецкая Ірына
Кананенка Тамара Міхайлаўна
Кануннікава Ніна Паўлаўна
Капціловіч Тамара
Карабельніца Алена
Карніенка Мінаі Лявонавіч
Кароль Алег
Карпекін Канстанцін Рыгор.
Карповіч Андрэй Уладзімір.
Касаты Людвіг Канстанцінавіч
Касьяненка Антон
Кірвель Юзаф Юзафавіч
Князева Часлава Вячаславаўна
Коваль Альвіна
Козіч Ганна Леанідаўна
Колесень Ірына
Копыл Ілля Піліпавіч
Корбут Аляксандр Іванавіч
Косінец Анатоль
Краснік Вольга
Краснова Наталля
Красюк Фёдар
Краўцоў Генадзь Сямёнавіч
Краўчанка Пётр Кузьміч
Крокас Ірына
Круглая Марына Віктараўна
Кручонок Ігар Мікалаевіч
Кузьміч Леанід Пятровіч
Кузьмянкоў Зміцер Уладзімір.
Куксар Наталля
Куль Дзмітры
Кунцэвіч Святлана Віктараўна
Купава Вітаўт Мікалаевіч
Куплевіч Віталь Эдуардавіч
Курловіч Аляксандр Адамавіч
Кушалы Глафіра Васільеўна
Леановіч Алена Георгіеўна
Лемеш Яўген Вікенцьеўна
Лепашко Аляксандр Віктар.
Лойка Тамара
Лук'янава Марыя Рыгораўна
Ляскоўскі Уладзіслаў Канст.
Ляўкевіч Наталля Міхайлаўна
Ляшкевіч Тацыяна
Маёрава Вольга Уладзімір.
Макарэвіч Віталь Сяргеєвіч
Малашчанка Уладлена Алег.
Малей Кацярына
Маліноўскі Макар Яўгенавіч
Мальдзіс Адам Восіпавіч
Мандрык Наталля
Мандрыкін Раман Аляксандр.
Марцінкевіч Андрэй Андрэев.
Марчанка Дзяніс Васільевіч
Марчык Віктар
Машчэнская Алена
Мілевіч Ларыса Васільеўна
Мінчук Уладзімір
Міхайлоўская Анастасія Вяч.
Міхайлоўская Тацыяна Васіл.
Мішкевіч Марыя Міхайлаўна
Мішкевіч Аліна Міхайлаўна
Мудроў Алег Л.
Муха Анатоль Міхайлавіч
Муха Барыс Ібрагімавіч
Мыслівец Андрэй Аляксандр.
Мялешка Аляксей Аляксеевіч
Мясніковіч Юры
Навумец Яўген Часлававіч
Наліўка Лідзія Вячаславаўна
Неткачава Валянціна Аляксандр.
Нікіценка Мікалай
Оліна Эла Ігараўна
Пабірушка Надзея
Палівода Святаслаў Мікітавіч
Панамарова Жанна Сцяпан.
Папова Варвара Сяргеєўна

Пархічык Святлана Мікал.
Патапчук Леанід
Паўловіч Іван Іванавіч
Пацёмкін Уладзімір Леанідавіч
Петухоў Аляксей
Піваварчык Сяргей Аркадз.
Плевака Валеры Сцяпанавіч
Плотнікаў Уладзімір
Правалінскі Віталь
Пухоўская Юлія Аляксандр.
Пучынскі Уладзімір Станісл.
Пушкін Аляксандр Мікал.
Пшэнік Тамара Францаўна
Пятровіч Ева Іванаўна
Рагачэўская Валянціна Пятр.
Раманава Юліяна Ігараўна
Раманчык Надзея Дзмітрыеўна
Рамук Андрэй
Раткевіч Лілея
Рачко Віктар
Русакевіч Юры Яўгенавіч
Руснак Ганна Віталіеўна
Рынкевіч В. У.
Рысавец Уладзімір Аляксандр.
Рэйд Святлана Юр'еўна
Сабаленка Аляксандр Міхаіл.
Сабінін Сяргей Юр'евіч
Савіцкая Ірына Канстанцінаўна
Савосценка Ігар
Садаўнічы Дзмітры В.
Садоўская Анастасія Раман.
Сак Міхал Міхалавіч
Салодкіна Святлана
Самайлюк Тамара Андрэеўна
Самусенка Кім Андрэевіч
Сармант Сяргей Аляксандр.
Саўко Марыя
Сафонава Вольга Віктараўна
Сека Васіль
Сенькавец Ганна
Сідарэвіч Наталля
Скрыган Ігар Генадзеўіч
Скрыпаль Аляксей Сяргеєвіч
Смаленкін Іван Анатольевіч
Сом Алена Уладзіміраўна
Стамінок Наталля
Стаціўка Аляксандр Канстанцінавіч
Сташкевіч Яна Ігараўна
Стукала Алена
Субоцін Аляксандр Аляксандр.
Супрановіч Віталь Канстанцін.
Сушчэўскі Аляксандр.
Сцефановіч Эдзіслаў Уладзісл.
Сцяпанка Наталля Валер'еўна
Сырапеня Пётр Андрэевіч
Сямашка Я. І.
Торап Аляксандр Валер'евіч
Тоўсіц Святлана Сяргеєўна
Трафімчык Дамініка Сярг.
Трубач Тацыяна Георгіеўна
Трусаў Алег Анатольевіч
Трухановіч Ларыса
Трухановіч Леанід Мікалаевіч
Тулянец Дзмітры Валянцінавіч
Турунак Людміла Данатаўна
Тэжык Ірына
Утачка Людміла
Фёдарова Тацыяна Дзмітр.
Федуковіч Васіль
Філімонава Іна Уладзіміраўна
Філіпчык Васіль Іванавіч
Форнэль Кастусь Іванавіч
Халіпскі Рыгор Веніямінавіч
Хітрун Аляксей Часлававіч
Царук Вольга Іванаўна
Цвірко Іван Яўгенавіч
Цімашэвіч Уладзімір Максім.
Цыганкова Анастасія Дзмітр.
Чабанава Тацыяна Аляксандр.
Чарнякоўскі Віталь Радзівон.
Чэчат Аляксей Віктаравіч
Шаўчук Ігар Іванавіч
Шкель Уляна Андрэеўна
Шумскі Андрэй Мікалаевіч
Шчэрбіч Мікола Аляксандр.
Шыла Святлана Іванаўна
Шымко Лілея Канстанцінаўна
Юч Галіна
Ярмоленка Тамара Іосіфаўна
Ясюк Іван Віталіеўіч
Яцкоўская Святлана Анатол.

"Прабегчы 165 км за суткі ў 55 гадоў? Лёгка, калі ты шчаслівы чалавек!"

Як старшыня лідскага ТБМ скарае еўрапейскія стадыёны

Лявон Анацка цягам двух гадоў бегае 24-гадзінныя марафоны. Як адзіны беларус, ён прэзентаваў краіну на апошнім міжнародным чэмпіянаце ў Белфасце. "Белсат" даведаўся ў спадара Лявона, як пераадолець сябе, дасягнуць мэты і застацца маладым.

Некалькі дзён назад Лявон Анацка вярнуўся з двухдзённага марафону ў Празе з вынікам 256 км. Перад гэтым беларус прывёз неаблігі вынік з Англіі, пераадолеўшы 165 км за суткі ў забегу на чэмпіянаце свету ў Белфасце. Сярод 400 удзельнікаў спадар Лявон адзіны прэзентаваў Беларусь і ў сваёй узроставай катэгорыі заняў 4-е месца.

- Шмат хто пабаяўся, бо, вядома ж, трапіць у Англію з Беларусі досыць цяжка. Шэнген там не дзейнічае, прыйшлося візу вырабляць, а гэта вельмі складана. Прычым па маім заробку будаўніка на аўтокавай фабрыцы, як высветлілася, 105 фунтаў - гэта дзённы заробак таго англічаніна, што будзе мяне ў Англію пускаць. Прышлося папацець, каб сабраць нейкія там дывідэнды рэальныя, якія я атрымоўваю. Затое цяпер маю візу. Планую на Каляды ў Лондан паляцець, а перад гэтым будзе забег у Барселоне, а пасля гэтага, 31 снежня хачу прыняць удзел у забегу ў Капенгагене і там жа сустраць Новы год, - распавядае пра свае планы беларускі бягун.

Стартаваў апошні, каб усе бачылі цішотку "Belarus"

Спадар Лявон з гонарам паказвае нам сваю спартывую форму:

- Усе ў бел-чырвона-белым. Гэта мая цішотка была, я вам пакажу. Дзе лацінкай пачынаецца, я стартваў, а вось з Шаўчука Ігара Іванавіча Шкель Уляна Андрэеўна Шумскі Андрэй Мікалаевіч Шчэрбіч Мікола Аляксандр. Шыла Святлана Іванаўна Шымко Лілея Канстанцінаўна Юч Галіна

Увага!

3 26 ліпеня змяніўся нумар тэлефона Грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны". Новы нумар (8017) 2638511.

каб усё ж такі яны прачыталі. Страціў хвілінку, але мне было прыемна. У выніку прабег роўна 100 кругоў. Усе да сотні або больш за сотню, а ў мяне такі круглы вынік атрымаўся.

На апошнім чэмпіянаце ў Белфасце ўдзельнічала каля 400 чалавек з 40 краін свету, пры чым сярод жанчын прадстаўніца Польшчы Патрыцыя Беразноўская пабіла новы сусветны рэкорд - 258 км за суткі! Сярод мужчын наперад выйшаў японец, пераадолеўшы 267 км.

"Галоўнае - любіць жыццё!"

Спадар Лявон дае рады тым, хто хоча прабегчы марафон.

- Па-першае, добры абутак! Бо я, як патрыёт і прадстаўнік Лідскай аўтокавай фабрыкі, набыў сабе нейкія красычкі нашага вырабу. У выніку такія мазалі націраў, што цалкам ад усёй ступні адыходзілі. Цяпер перайшоў на больш сальдны абутак. Не буду казаць, каб не рабіць рэкламы. А па-другое: любіць жыццё, быць шчаслівым і ведаць, і верыць, што дойдзеш да раныцы. Быць цяплівым і самае галоўнае, хутка не стартваць. Бо гэта як у жыцці: у 18 гадоў можна так загуляць, што потым у 25 ні здароўя, ні сіл, ні жадання. А я вось хачу паказаць, што можна быць шчаслівым і здаровым і на другой палове жыцця.

Як распавядае спадар Лявон, у дзяцінстве ён 12 разоў перахварэў на запаленне лёгкіх, а на першым курсе інстытута пастаянна цяпеў на павышаны ціск. Але гэта не перашкодна дзіла яму адчуваць сябе здаровым і шчаслівым.

Што датычыць харчавання, то 55-ці гадовы спартывец стараецца прытрымлівацца вегетарыянскай ежы. Галоўнае, каб хутка засвойвалася.

- Перад Белфастам я

ўвогуле два месяцы нічога мяснова не еў. Пры бегу і ўвогуле такой цяжкай працы, трэба есці ежу, якая хутка засвойваецца. Я вельмі люблю кефір, якую-небудзь агародніну, ягады, магу яблыкаў шмат з'есці. І яно адразу ў кроў ідзе і гэта дапамагае. Бо калі твае ныркі недзе не спрацоўваюць на 12-й годзіне, і пачынае ўся ежа ад стомленасці не прымацца. А ў мяне апетыт страшэнны. Я, калі іду, ем усё запар, звычайна іду і ем на хаду. Ну і з вадой. Я з дзяцінства ў лесе суткі без вады мог абыходзіцца. Ну праводзіў эксперыменты некалі для сябе, 68 гадзін сухой галадоўкі, і нармальна сябе адчуваў.

Як узгадвае спадар Лявон, цяпліваць і ўмеранае спажыванне ежы дапамагала часам і ў іншых сітуацыях. Да прыкладу на допытах КДБ пад час мінулых прэзідэнцкіх выбараў, калі ён узначальваў назіранне за выбарамі ва ўсёй Гарадзенскай вобласці.

- Калі мяне выклікалі на допыт, дык ужо гэты кгібст спяшаецца да хаты ісці, а я: "Нее...". Давайце на беларускую мову перакладзем прагкол. І мы пакуль гадзінку перакладзілі, другую, трэцюю. А цяпер давайце пытанні задаваць. А яму ўжо жонка тэлефануе. А я есці не хачу, піць не хачу і курыць - не куру. Магу сядзець там колькі заўгодна. Не-не-не, давайце яшчэ. Я замучыў яго так, што ён ужо ўсё: "Ідзіце, ідзіце, ідзіце", - узгадвае грамадскі актывіст.

"Бегаць і бегаць!"

Лявон Анацка каля 20-ці гадоў узначальвае Лідскую арганізацыю "Таварыства беларускай мовы", дзейнічаў у Беларускім хельсінкскім камітэце, працаваў у Фондзе Льва Сапегі, каля 8-мі год быў дэпутатам гарадской рады ў Лідзе. Цяпер спрабуе навазаць супраць з Беларускай федэрацыяй лёгкай атлетыкі, па пытанні пашырэння беларускай мовы. Аднак яго лісты ў федэрацыю пакуль вяртаюцца назад без адказу.

Наступны чэмпіянат свету па сутачным бегу будзе праходзіць у Аўстрыі ў 2019-м годзе, на які спадар Лявон хоча сабраць каманду з Беларусі. У нашай краіне 24-гадзінны бег не праводзіцца, максімальны забег па 12 гадзінаў, але, як кажа спартывец, "бегаючы ў нас хапае".

- У клубе "Рэгіён", хачу адзначыць, што на марафоне мяне даганяюць некаторыя сябры з 39-га і 36-га года і прыходзіцца з імі змагацца! Так што, думаю, мне яшчэ бегаць і бегаць!

Навіны Германіі

Працаваць, як конь у Берліне нельга нават коням

Дзясяткі тысяч падпісаў сабралі актывісты пад петыцыяй супраць таго, каб коні працавалі на турыстычны сектар Берліна.

У галоўным кіраванні юстыцыі, абароны правоў спажываўцоў і антыдэскрымінацыйным кабінете пры гарадской радзе пацвердзілі: на сённяшні дзень сабраны больш за 80000 падпісаў пад петыцыяй за забарону турыстычных карэт з коньмі ў Берліне. У першую чаргу актывісты хочучь абараніць коней, якія стаяць парой гадзінамі запрэжанымі каля Брандэнбургскіх варот у чаканні кліентаў для рамантычнай прагулкі па Берліне.

Карэт у Берліне не так ужо і шмат. На Парыжскім пляцы штодня працуюць ад шасці да дзевяці коней. Аднак абаронцы правоў жывёл востра крытыкуюць некамафортныя працоўныя ўмовы для коней. Па іх меркаванні жывёлы пакутуюць з-за

гарадскога шуму, выкідных газаў, а таксама ад адсутнасці нармаванага працоўнага графіка - коні мала адпачываюць, лічаць іх абаронцы.

Палітыкі ўпрэгліся за коней

Берлінская кааліцыя сацыял-дэмакратычнай партыі, Левай партыі і партыі "Зялёных" ужо прыняла рашэнне пра забарону турыстычных карэт з коньмі ў цэнтры Берліна. Дазвол на працу і ўдзел у транспартным руху горада карэтам выдаюць раённыя кіраванні сталіцы. У 2009 годзе была апублікавана дырэктыва па эксплуатацыі конных вазкоў у горадзе. У ёй агучаны наступныя пункты: жывёлы павінны быць здаровыя, добра ўкормленыя, дагледжаныя і ўпрэжаныя ў працоўную турыстычную схему толькі пасля дасягнення пяцігадовага ўзросту. Працоўны дзень берлінскага каня не павінен

перавышаць дзевяці гадзін у дзень, уключаючы запрэжку, дарогу са стайні на "працоўнае месца", дарогу назад у стайню. І гэта незалежна ад сапраўды адпрацаваных гадзін.
Ада Астроўская, г. Берлін.

Раённае свята "Згукі Бацькаўшчыны"

Шмат філіялаў ДУ "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" прыняло ўдзел у раённым свяце фальклору "Згукі Бацькаўшчыны", якое адбылося мінулай суботай у Лідскім замку, у рамках праекту "Замкавы гасцінец".

Мова, звычаі, традыцыі, рамёствы - усё перададзена нам продкамі скрозь вякі, як каштоўныя знакі памяці. Яны могуць знікнуць назаўсёды, калі не захаваем іх, каб перадаваць і надалей сваім дзецям і

ўнукам, з пакалення ў пакаленне. Вось чаму, мы імкнемся зберагчы гэтае багацце. Доказ - народныя песні, якія гучалі на свяце ў выкананні народнага ансамбля народнай музыкі

"Гудскі гармонік" Гудскага ЦКіВЧ, ансамбля бытавых інструментаў "Каханачка" Мажэйкаўскага ДК, народнага сямейнага ансамбля Парфенчыкаў з Бердаўскага ЦКіВЧ.

Дзітвянскі Дом культуры прадставіў абрад "Дажынкi", а пагуляць ў народныя гульні запрашаў народны тэатр "Бераг" Мінойтаўскага ЦКіВЧ. Знайшлося месца і частаванню стравамі традыцыйнай кухні. Напрыканцы фальклорны гурт "Талер" аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры запрасіў на этнадыскатэку.

Па ўсяму было бачна, што свята спадабалася і гледачам, і тым, хто напасрэдна ладзіў яго. А гэта заўжды натхняе на перспектыву праводзіць такія мерапрыемствы.

Ганна Некраш, вядучы метадыст ДУ "Лідскі РЦ культуры і народнай творчасці."

Ахвяраванні на ТБМ

1. Антановіч Тамара - 20 р., пас. Лясны, Менскі р-н
2. Давідоўскі Ігар - 20 р., г. Менск
3. Птушка Сяргей - 10 р., в. Хільчыцы, Жыткавіцкі р-н
4. Чыгір Яўген - 10 р., г. Гародня
5. Чэчат Алесь - 20 р., г. Менск
6. Чайкоўскі Павел - 5 р., г. Менск
7. Вяргей Валянціна - 25 р., г. Менск
8. Суша Тамара - 10 р., г. Менск
9. Бандарэнка З.А. - 10 р., г. Менск
10. Судлянкова Вольга - 10 р., г. Менск
11. Шагулін Алес - 10 р., г. Менск
12. Прыстрэм Наталля - 10 р., г. Менск
13. Котава Іна - 20 р., г. Менск
14. Шуканаў А.Г. - 10 р., г. Менск
15. Анісім Алена - 101 р., г. Менск
16. Дзівак з-пад Дзісны - 1 р.
17. Грыбоўскі В.А. - 10 р., в. Чурывавічы
18. Сівы Сяргей - 5 р., г. Валожын
19. Панасюк А.П. - 30 р., п. Лясны, Менскі р-н
20. Карповіч А.Н. - 20 р., г. Менск
21. Сабалок Людміла - 50 р., г. Менск
22. Барыс Сымон - 7 р., г. Менск
23. Якавенка Яўген - 107 р., г. Гомель

24. Грахоўскі Сяргей - 10 р., г. Менск
25. Прылішч Ірына - 10 р., г. Менск
26. Герэра Ідаэль - 20 р., г. Менск
27. Асіпцова Алена - 8 р., г. Магілёў
28. Глод Аляксандр - 50 р., г. Масква
29. Раманаў Віктар - 10 р., г. Менск
30. Ралько Леанід - 50 р., г. Баранавічы
31. Урублеўская Ганна - 20 р., г. Менск
32. Клошняя Алес - 2 р., г. Менск
33. Законнікаў Сяргей - 10 р., г. Менск
34. Шкірманкоў Фелікс - 10 р., г. Слаўгарад
35. Гасанаў - 5 р., г. Менск
36. Яшкіна Надзея - 5 р., г. Менск
37. Шалянок Тамара - 100 р., г. Віцебск
38. Несцераў Віктар - 20 р., г. Менск
39. Кот Валер - 5 р., г. Менск
40. Кавалюк - 5 р., г. Менск
41. Кукавенка Іван - 15 р., г. Менск
42. Аніскевіч Ганна - 20 р., г. Баранавічы

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове рэальнага статусу дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымка ТБМ – справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Просім Вашыя ахвяраванні дасылаць на адрас, вул. Румянцава, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ № BY84BLBB30150100129705001001 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белінвестбанк" IBAN - BLBBVY2X (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусбанк.

Паведамленне

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705

Атрымальнік плацяжу

Адрэс атрымальніка плацяжу

Адрэс атрымальніка плацяжу

Рахунак атрымальніка **BY84BLBB30150100129705001001** Асабовы рахунак **BLBBVY2X**

(прозвішча, імя, імя па-бацьку, адрас)

Від плацяжу **Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ** Дата Сума

Пеня Разам

Касір

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705

Атрымальнік плацяжу

Адрэс атрымальніка плацяжу

Рахунак атрымальніка **BY84BLBB30150100129705001001** Асабовы рахунак **BLBBVY2X**

(прозвішча, імя, імя па-бацьку, адрас)

Від плацяжу **Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ** Дата Сума

Пеня Разам

Квітанцыя

Касір

М.П.

Пеня Разам

Алег Трусаў

Гісторыя сярэднявечнай Еўропы (V - XV стагоддзі)

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

У канцы XIV-XV стст. Венецыя захапіла значную частку Паўночнай Італіі з гарадамі Веронай, Падуяй, Равенай і інш. Колькасць жыхароў дзяржавы складала 200 тысяч чалавек. У XV ст. краіна ўкладала ў свае дзелавыя аперацыі 10 млн. дукатаў (залатых манет), якія прыносілі прыбытак у памеры 4 млн. дукатаў. Венецыя мела 3345 караблёў і 36 тысяч маракоў. 16 тысяч венецыянскіх майстроў выраблялі шаўковыя, ваўняныя і баваўняныя тканіны. Вельмі славіліся і вырабы са шкла, асабліва люстэркі.

3. Генуя

Горад знаходзіцца на беразе Генуэзскай бухты ў Лігурыйскім моры (частка Міжземнага мора). Росквіт Генуі пачаўся ў X ст., калі, пасля набегу арабаў у 934 г., былі збудаваны гарадскія ўмацаванні і вялікі флот. У XII ст. Генуя - гэта незалежная дзяржава, якой кірвала *рада выбарных консулаў*, якія прадстаўлялі гандлёвыя інтарэсы розных купецкіх гільдыяў. У часы крыжовых паходаў Генуя - багатая і ўплывовая краіна з насельніцтвам 100 000 чалавек, з развітым гандлем, вялікім флотам і ўласнай банкаўскай сістэмай. Генуя мела разгалінаваную сетку калоній. Гэта былі як асобныя будынкі (гандлёвыя *факторыі*), так і гарадскія прадмесці (напрыклад, *Галата* пад Канстанцінопалем). Часам генуэзцы захоплівалі цэлыя выспы і ўзбярэжжы, ім належалі востраў Корсіка, паўночная частка Сардыніі, некаторыя гарады і цвердзі ў Крыме. У канцы XIII ст. Генуя перамагла свайго вяржана гандлёвага канкурэнта Пізу. Увесь час ішло змаганне з Венецыяй. Пасля аднаўлення ў 1261 г. Візантыйскай імперыі генуэзцам за іх дапамогу аддалі ўсе прывілеі, якія мелі венецыянцы, а таксама два прадмесці каля сталіцы - *Перу* і *Галату*. У 1139 г. частка мясцовых купцоў здзейсніла дзяржаўны пераворот, і яны абралі першага пажыццёвага *дожа* Генуі. Пры дожах існавала *Рада старэйшых*. У 1407 г. быў заснаваны банк Святога Георгія, які з другой паловы XV ст. стаў найбуйнейшым банкам Еўропы і часта даваў крэдыты каралям. Аднак у 1380 г. генуэзскі флот разбілі венецыянцы, і роля Генуі аслабла. Пасля захопу Візантыі туркамі Генуя страціла свае калоніі ў Крыме. У 1451 г. у Генуі нарадзіўся будучы знакаміты падарожнік Хрыстафор Калумб.

4. Фларэнцыя

Назва горада паходзіць ад лацінскага слова "квітнеючая". Горад знаходзіцца ў Сярэдняй (Цэнтральнай) Італіі. Росквіт горада пачаўся ў XII ст. У 1250 г. тут была прынятая першая ў гісторыі гарадскіх рэспублік Італіі мясцовая канстытуцыя. У 1252 г. Фларэнцыя пачала выпускаць сваю залатую манету - *фларэнтыйскі фларын*. У сярэдзіне XIV ст.

тут налічвалася 200 мануфактур па вырабе сукна. Таксама фларэнтыйцы выраблялі шоўк, апрацоўвалі футра, славіліся сваімі ювелірнымі вырабамі. Да чумы 1348 г. у краіне жыло 125 тысяч чалавек. У XIV ст. улада ў горадзе належала *Сіньярыі* - радзе з дзевяці прадстаўнікоў найбольш уплывовых цэхаў. Кіраўніком Сіньярыі быў *ганфаланьер* (сцяганосец) правосуддзя (справядлівасці), і ён меў значныя паўнамоцтвы, нават кіраваў апалчэннем Фларэнцыі падчас вайны. Яго выбіралі тэрмінам на два месяцы. Фларэнтыйскія банкіры выступалі ў Еўропе як зборшчыкі даходаў Рымскага Папы і таму мелі пазычаць грошы магнатам і нават каралям.

З 1434 г. у Фларэнцыі фактычную ўладу захапіла багатая купецкая сям'я Медычы. Прадстаўнікі гэтага роду сталі некараванымі каралямі Фларэнцыі, прытым фармальна рэспубліканскія структуры захоўваліся. Медычы былі самым магутным банкірскім домам Фларэнцыі і часта выступалі ў ролі мецэнатаў мастацтваў. У горадзе пачалося вялікае будаўніцтва, сюды запрашаліся найлепшыя архітэктары, мастакі і пісьменнікі Італіі. Найбольшай магутнасці Медычы дабіліся пры кіраванні *Ларэнца Пышнага* (1469-1492). Ларэнца быў вельмі адукаваным чалавекам, валодаў грэцкай мовай і збіраў творы мастацтва. У яго былі банкірскія канторы ў розных буйных гарадах Еўропы, і праз іх ён мог уплываць на палітычнае жыццё шмат якіх еўрапейскіх краін. Аднак 10 лістапада 1494 г. у Фларэнцыю ўварваліся французскія войскі, і апошні кіраўнік з роду Медычы П'ер мусіў уцякаць з горада. У горадзе была адноўлена рэспубліка на чале з *Джыралама Саванаролам*. Ён быў аскетам і фанатыкам, загадваў паліць карціны, знішчаць кнігі ды музычныя інструменты. У 1498 г. яго, на загад Папы, схпілі і павесілі, а цела потым спалілі.

5. Мілан

Горад быў заснаваны кельтамі ў 600 г. да н.э. Потым яго заваявалі рымляне (каля 222 г. да н.э.) і назвалі "*Медыяланум*". У IV ст. Мілан пэўны час быў сталіцай Заходняй Рымскай імперыі. У XI ст. назіраецца росквіт горада. Падчас чумы 1349 г. Мілан пазбегнуў гэтай пандэміі і пачаў развівацца даволі хутка. Міланам кіравалі герціпі сямействаў *Вісконці* і *Сфорцаў*, пры двары якіх працавалі славутыя італьянскія мастакі.

Мілан хацеў стаць галоўным горадам італьянскай Ламбардыі, і тут ён павінен быў уступіць у канфлікт з Венецыяй. У *Таскане*, іншай італьянскай вобласці, Мілан меў спрэчкі за панаванне над гэтай тэрыторыяй з Фларэнцыяй. Велічны міланскі *сабор св. Марыі* - чацвёрты паводле велічыні гатычны храм у свеце. Яго пачалі будаваць у XIV ст., а скончылі толькі ў XIX ст.

Самая прыгожая царква горада, *Санта Марыя дэла Грацыя*, была пабудаваная ў

XV ст. Да яе муроў далучаны кляштар, у былой трапезнай якога знаходзіцца знакамітая фрэска Леанарда да Вінчы "Тамная вячэра". У Мілане захаваўся і замак кіраўніка краіны збудаваны ім у пачатку XV ст. З роду Сфорцаў паходзіць наша каралева і вялікая княгіня ВКЛ *Бона*, якая ў XVI ст. збудавала сабе замак у Рагачове ў рэнесансавым стылі. У XV ст. Мілан быў захоплены Францыяй, а потым, у пачатку XVI ст. - Іспаніяй.

6. Рым

У апошняй чвэрці XIII ст. рымскія папы захапілі шмат гарадоў Сярэдняй Італіі - такія, як Балонья, Перуджа, Ферара, Урбіна і інш. У параўнанні з Паўночнай Італіяй Папская вобласць была даволі адсталая. Тут панавалі феадальныя адносіны, а гарады не мелі самастойнасці. У Рыме панавала феадальная знаць - *бароны*, якія змагаліся за папскі трон. У 1294 г. Рымскім Папам стаў *Баніфацый VIII*, які ўступіў у канфлікт з каралём Францыі. Перамога была на баку Францыі, і папская курыя мусіла пераехаць з Рыма ў Авіньён. У 1347 г. у Рыме пачалося паўстанне пад кіраўніцтвам *Кола дзі Рыенцы*. 20 мая 1347 г. ён захапіў горад, абвясціў Рым рэспублікай і пачаў рэформы. Аднак неўзабаве мясцовыя феодальныя здолелі аб'яднацца, і ў канцы 1347 г. Кола дзі Рыенца ўцёк, а потым усё ж такі трапіў у турму. Але з дапамогай Папы *Інакенція VI* ён адтуль выйшаў і зноў у 1354 г. захапіў уладу ў Рыме. Пасля таго як ён падвысіў падаткі, рымляне паўсталі і забілі яго. У 1357 г. прадстаўнік Папы кардынал *Альбарнос* зрабіў адміністрацыйную рэформу. Ён падзяліў папскую дзяржаву на сем правінцый, на чале кожнай стаяў рэктар, прызначаны Рымскім Папам. У 1377 г. папскі сталец зноў вярнуўся ў "вечны горад". Рымскія папы ў той час актыўна займаліся *непатызмам* - раздачай розных пасадак і прывілеяў сваім сваякам. У XV ст. шмат якія папы былі вялікімі мецэнатамі, фундатарамі і пабудавалі ў цэнтры Рыма шмат шыкоўных палацаў. Але на гэта былі патрэбныя грошы, і папы зараблялі іх на продажы індугенцыяў, а таксама праз увядзенне новых падаткаў.

7. Паўднёвая Італія

На поўдні Італіі знаходзілася *Неапалітанскае каралеўства*. Улада караля была слабая, краіна практычна распалася на дробныя феадальныя ўладанні. Мануфактур тут не было, увесь гандаль быў у руках купцоў з Паўночнай Італіі. Пасля *паўстання ў Палерма* ў 1282 г. каралеўства распалася, і ўлада Анжуйскай дынастыі спынілася. З 1302 г. Сіцылія ўвайшла ў склад пірэ-

нейскага *каралеўства Арагон*. Астатняя частка каралеўства засталася ў руках Анжуйскай дынастыі са сталіцаю ў Неапалі. Эканоміка краіны прыйшла ў поўны заняпад. Неапалітанскія каралі праводзілі жыццё ў бальванні, марнатраўстве ў змаганні за трон паміж блізкімі сваякамі. У XV ст. на ўладу пачаў прэтэндаваць кароль Арагона і Сіцыліі *Альфонс I*. Пасля доўгага змагання з неапалітанскім каралём і яго саюзнікам, герцагам Мілана ў 1442 г. каралеўства перайшло пад уладу Альфонса I.

У канцы XV ст. Францыя вырашыла захапіць італьянскія гарады-дзяржавы. У 1494 г. вялікае французскае войска (каля 50 тысяч чалавек) уварвалася на Апенінскі паўвостраў. Паміж Францыяй і Іспаніяй пачалася т.зв. "італьянскія войны" за ўладу, якія доўжыліся ў 1494 да 1559 г.

АСНОЎНЫЯ ТЭРМІНЫ

Антропацэнтрызм - светапогляд, у адпаведнасці з якім канчатковай мэтай і цэнтрам Сусвету з'яўляецца чалавек.

Вялікая рада - найвышэйшы орган улады ў Венецыі.

Дожа - кіраўнік Венецыі, якога пажыццёва абірала

на пасаду Вялікай рада.

"Залатая" кніга - спіс самых знакамітых сем'яў Венецыі, з прадстаўнікоў якіх абірала Вялікая рада.

Інтэлігенцыя - асобая група людзей, якая займалася разумовай працай.

"Італьянскія войны" - войны паміж Францыяй і Іспаніяй за валоданне Італіяй.

Мануфактура - прадпрыемства, заснаванае на падзеле працы і ручной рамеснай тэхніцы.

Урбаністыка - горадабудаўніцтва, адзін з раздзелаў архітэктуры навукі пра пабудову і планіроўку гарадоў.

НАЙВАЖНЕЙШЫЯ ПАДЗЕІ

1407 г. - заснаванне банка св. Георгія ў Генуі.

1420-1436 гг. - стварэнне архітэктарам Ф. Брунэлескі купала сабора Санта Марыя дэль Ф'ёрэ ў Фларэнцыі.

1434 г. - усталяванне ўлады сям'і Медычы ў Фларэнцыі.

1451 - 1506 гг. - Хрыстафор Калумб.

1451 - 1519 гг. - Джыралама Саванарола.

1494 - 1498 гг. - рэспубліка ў Фларэнцыі на чале з Саванаролам.

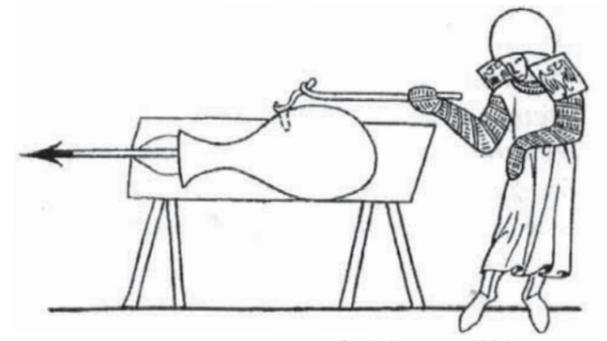
РАЗДЗЕЛ XV. ФРАНЦЫЯ І АНГЛІЯ

1. Стагадовая вайна.
2. Паўстанне *Жакерыя*.
3. Паўстанне *Вота Тайлера*.
4. *Міжусобная вайна ў XV ст. у Англіі*.
5. *Герцагства Бургундыя*.
6. *Завяршэнне аб'яднання Францыі*.

1. Стагадовая вайна

Доўгая вайна паміж Францыяй і Англіяй, якую ў XIX ст. пачалі называць Стагадовай, адбывалася з пэўнымі перапынкамі ў прамежку часу ад 1337 да 1453 г. Вытокі гэтага канфлікту ў XI і XII стагоддзі. Як ужо згадвалася, у 1066 г. герцаг Нармандыі Вільгельм захапіў Англію, стаў там каралём і заснаваў Нармандскую дынастыю, але адначасова па-ранейшаму валодаў і Нармандыяй у Паўночнай Францыі. У 1152 г. будучы кароль Англіі Генрых II заснаваў дынастыю Плантагенетаў, ажаніўся з *Аліянорай Аквітанскай* і далучыў да англійскіх земляў і Нармандыі яшчэ і Аквітанію, вялікую тэрыторыю на паўднёвым захадзе Францыі. Такім чынам, каля паловы французскіх земляў пачало належаць англійскім каралям. Зачэпкай для вайны стала смерць караля Францыі *Карла IV*, які не меў сыноў і таму быў апошнім прадстаўніком дынастыі Капетынгаў.

На карону караля Францыі адначасова прэтэндавалі стрыечны брат Карла IV - Філіп Валуа і яго пляменнік, кароль Англіі, Эдуард III Пла-

Першая выява гарматы. 3 мініяцюры 1326 г.

нтагенет. Французскія феодальныя пагадзіліся з тым, каб каралём іх краіны стаў і, такім чынам, заснаваў новую дынастыю Філіп Валуа. Незадаволены англійскі кароль Эдуард III пасля грунтоўнай падрыхтоўкі ў 1337 г. пачаў вайну. У 1340 г. англічане знішчылі марскі флот Францыі (амаль 200 караблёў) каля берагоў Фландрыі а потым, у 1346 г., выйгралі сухаземную *бітву пад Крэсі*. Рыцарскую конніцу французцаў амаль ва ўпор расстралялі англійскія лучнікі. Пасля 11-месячнай аблогі англічане захапілі важны марскі порт на поўначы Францыі, горад *Кале*. Наступны кароль Францыі, *Іаан II Добры*, быў вымушаны працягваць вайну, што разгарэлася ў

Аквітаніі. 19 верасня 1356 г. адбылася вялікая бітва пры Пуассе, дзе французы страцілі ад 5 да 6 тысяч чалавек, прычым палова з іх былі рыцары, а сам кароль трапіў у палон і быў адпраўлены ў Лондан. Французы мусілі заплаціць за яго вялізны выкуп, падпісаць перамір'е і прызнаць усе заваёвы англічан. У кастрычніку 1356 г. улада перайшла да сына караля, дафіна Карла. Ён павінен быў тэрмінова склікаць Генельныя штаты, каб знайсці грошы на працяг вайны. Аднак дэлегаты пачалі крытыкаваць уладу, і дафін штаты распусціў. Тады ў Парыжы пачаліся народныя хваляванні, і ў 1357 г. дафін зноў склікаў штаты, якія абмежавалі ўладу Карла і пачалі самі збіраць некалькі разоў на год без дазволу дафіна. Фактычна ўлада ў краіне перайшла ў рукі асобнай камісіі (34 чалавекі), прызначанай французскім парламентам. У лютым 1358 г. у Парыжы адбылося паўстанне гараджан, і дафін уцёк у горад *Камп'ен* на поўначы Францыі. Перачыкаўшы сялянскае *паўстанне Жакерыя*, у ліпені 1358 г. дафін вяртаецца ў Парыж і адмяняе ўсе рэформы Генеральных штатаў. Пасля смерці ў англійскім палоне французскага караля (бо на яго выкуп французы грошай не сабралі) дафін Карл стаў новым каралём Францыі пад імем *Карла V* (1364 - 1380). Ён правёў карэнную вайсковую рэформу, феадальнае рыцарскае апалчэнне замянілі прафесійным наёмным войскам пад адзіным камандаваннем канетабля. У войсках з'явіліся гарматы,

(Працяг у наст. нумары.)

Валер Санько

Культурнае піцейства - некультурнае самазнішчэнне

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

*** Сталі выводзіць радыяцыю. Ды так, што да аварыі на Чарнобыльскай АЭС 40% абслуговага персаналу на ўсіх АЭС Савецкага Саюза былі ўжо алкаголікамі. Аб якой тэхніцы бяспекі можна казаць, калі надта складаныя тэхнічныя сістэмы абслугоўвалі людзі з дэградаванымі разумовымі здольнасцямі.

*** Доўгі час у СССР існавалі забаронныя меры на распаўсюд хлусні і дзынфармацыі, прапаганды парнаграфіі, гвалту, жорсткасці. Забароны адмянілі. Атрымалі хаос, ледзь на бядлам.

*** Ад 70 да 80% школьнікаў краін СНД пакутуюць тымі ці іншымі нервова-псіхічнымі расстройтвамі. Да 90% дзяўчынак і хлопчыкаў спрабавалі спіртное ў школьныя гады, амаль 50% па разу напіваліся амаль да алкагольнага атручвання, алкагольныя псіхозы сёння рэгіструюцца ўжо ў нованароджаных.

*** Задумайцеся толькі над такой лічбай: каб вярнуць радавога наркамана да нармальнага паўнаважнага жыцця, па разліках Еўрапейскага бюро СААЗ, трэба выдаткаваць да 35 тысяч долараў. Ні ў кога такіх грошай няма.

*** Любое градуснае не што іншае, як нейтрааксічны яд. Тут усё роўна, шампанскае гэта, піва, віно ці лікёр вішнёвы. Механізм дзеяння градусяў падобны снатворным барбітуратавага шэрагу, тыпу люміналу.

*** Вельмі часта абаронцамі алкаголю прыводзіцца такі аргумент - у крыві чалавека знаходзіцца 0,01 - 0,03 працэнта этылавага спірту (або 2-3 мг на літр крыві), ён патрэбны, ён утвараецца пры прамежковым абмене ці закісанні ежы ў стрававальным тракце.

Такія навукоўцы ўзмоцнена даказваюць, пры пераварванні кіслот і шчолачаў чалавечы арганізм за суткі выпрацоўвае 15 міліграмаў алкаголю (0,015), значыць піва, малаградусныя напоі, ужываць можна, нават карысна. Райшчыкі дазваляюць ужываць 1-2 бакалы піва ў суткі нават жанчыне - яно знімае стрэсы. Мужчынам раіць ужываць 1 грам гарэлкі на кілаграм вагі.

Бяспечныя нормы ужывання алкаголю паводле ілжывых навукоўцаў: для мужчын 20 грам, для жанчын меней за 10 - надта згубныя для маладых людзей да 20 гадоў. Кожны неўмацаваны орган пакутуе ад любых доз алкаголю, найперш галаўны і спінны мозг; пасля ныркі і пачонка, страўнік, палавая сістэма.

*** Нізкая працягласць жыцця, высокая смярот-

насць у Беларусі ў асноўным ад агульнавядомага і пакуль нязбытнага - п'янства, алкагалізму, курэння, гіпадынаміі, нерацыянальнага харчавання, лішняй вагі, наркаманіі. У краіне штодня памірае 42 чалавекі з-за хвароб, звязаных з курэннем (15500 чалавек за год). Найбольш выпіваюць і курцоў сярод рабочых прадпрыемстваў і сельскай гаспадаркі. Другое ганебнае месца - у навучэнцаў вучылішчаў, каледжаў.

*** У жанчын поўная алкагольная залежнасць фармуецца літаральна за 3-4 гады. Амаль усе дзеці алкаголікаў пакутуюць ад нервова-псіхічных захворванняў.

*** Падлетку дастаткова адной-дзвюх бутэлек піва на тыдзень, праз пару месяцаў, рэдка праз год абавязкова ён становіцца залежным. Піўны алкагалізм у іх наступае ўтрая хутчэй за гарэлкавы, цяжэй лечыцца, бо піва падлетак не лічыць небяспечным напіткам, як гарэлку, ужывае часта і лёгка.

*** У ЗША гарэлку цяпер можна набываць пасля 21 года, а не пасля 18, як было нядаўна. Купіў гарэлку дваццацігадоваму - яму штраф 500 долараў. Набыў для яго, хто па ўзросту мае права набываць - штраф пакупніку 1000 долараў. За спойванне непоўнагадовага. Калі ў ЗША ў 2007 годзе з-за алкаголю было 17 тысяч аўтааварыяў, то пасля абмежавання продажу гарэлкі маладым нашмат зменшылася аварыяў.

*** Маладым людзям да 21 года ў Злучаных Штатах не расчыняць дзверы ўсе бары, дыскатэкі, начныя клубы. Асобныя дастатныя прыезджыя з былога СССР звычайна падраблялі пасведчанні, пралізілі ва ўстаноў, каб тут жа запліціць "вясёленькую" суму штрафу. 21 год патрабуецца і для перавозкі ў легкавіку спіртнога. У школах, ліцэях, каледжах самыя строгія адносіны да тых, хто спрабуе выпіваць.

*** Тры стадыі выпіхоства - культурнае ўжыванне, п'янства, алкагалізм. Як правіла, старанны амагар праходзіць усе тры стадыі за 5-7 гадоў. Ужо ён перадае нервы сям'і, выпрошвае гуманітарную дапамогу. Найлепш абмежываць дэградацыю ўпэўненца ў сваёй непітушчасці, пачаткоўца можа сям'я. З першых яго крокаў па слізкай дарозе ў сям'і стануць пратэставаць - адтэрмінуюць псіхапатычныя выбухі, неўрозы, інваліднасць, бойкі, раннюю смерць.

*** У Расіі 2,5 мільёны чалавек хвароюць на алкагалізм, курыць больш за 60% мужчын і за 30% жанчын. Нядаўні галоўны санітарны ўрач Расіі, славыты прафесар

Генадзь Анішчанка ўдакладнае: "Неабходна яшчэ далучыць так званыя цяжкія маладых спажывцоў алкаголю. У іх яшчэ няма энлага дыягназу, хаця яны поўнаасцю залежныя. Лічба нашмат узрасце". ("Зв.", 19.9.2009).

*** Няраз вышуквалася з'яднальнае стырно, цэнтр, прычыны не пагадзеныя, а росту алкагольна-курцоўскіх недарэчнасцяў. Лячэнне ў адным. Дзяржаўцам патрэбна не выхоўваць і перавыхоўваць слабавольных - поўнаасцю забараніць выраб і продаж градуснай атруты. Культурнае выпівоства, справядліва цвердзіць акадэмік Фёдар Углоў, раней ці пазней вядзе да дэградацыі чалавека, сям'і, нацыі, дзяржавы.

*** Славянскія продкі не ўжывалі алкагольныя напоі. Распаўсюдная хлусня, што пілі, тычыць рэдкіх славянскіх святаў, калі ўжывалі медавую - мёд з вадою або ваду з мёдам. У будзённі зрэдзь ужывалі не віно, а высталяю медавую, толькі як лекі, лыжкам.

*** У гады савецкай перабудоўнай антыалкагольнай кампаніі смяротнасць насельніцтва панізілася за год на цэлых 14%.

*** Змешаная плынь праўды і няпраўды ліецца з тэлеэкранаў. Без алкаголю жыць нельга чалавецтву, алкаголь паліва эвалюцыі, выдаюць культурніцтвы. Другі шэдэўр аналагічнага плану: чырвонае віно - эліксір ад усіх хваробаў. Апостал Павел раіў вучням піць віно. У Францыі няма хваробаў сэрца, атлусцення, бо ў Францыі шмат піюць чырвонае віно, яно абараняе сценкі са судаў ад халестэрыну. Кожны дзень 20-30 грам віна і праживеш лішня 10 гадоў. Чырвонае віно залечвае раны. Вялікая таямніца прыроды - гэта чырвонае віно, дарунак багоў. Яно было ў старажытных арыяцаў. У райскім садзе пілі чырвонае віно. Хрыстос ваду ў віно ператварыў...

Даходзіць да парадоксу, асобныя "знаўцы" сцвярджаюць, хто ўжывае чырвонае віно - меней курыць, у іх радзей катаракты, меншая рызыка раку.

Чамусьці забываюць узгадаць, што самае дарагое хвалёнае вінаграднае віно нельга ўжываць пры хваробах сэрца, пачонкі, ныракаў, імпаўтэнцыі. Такое ж глупства настойваць травы на віне, гарэлцы, ужываць настой па кроплі ці піць, рабіць травяны чай з любым віном.

*** Паўсюдна прадаваныя цыгарэты за частую насычаюцца двума сотнямі розных саставаў. Асабліва часта спайсавымі. Ад курільных сумесяў, нікацінізацыі да алкагалізацыі дарога адзін метр, ад алкагалізацыі да наркатызацыі,

да "марак" (невялічкіх кусочкаў паперы, насычаных наркотыкам) - адзін міліметр. А там... прамая залежнасць, маніпуляванне блізкімі, турэмнымі нары, слабаразум'е (прыдуркаватасць), суіцыд.

На сённяшні дзень наркатыкі ў Беларусі спажывае 80 - 150 тысяч чалавек. Хацелі раўняцца з Еўропаю - зраўняліся. Амаль столькі ў Галандыі.

Не толькі курцы, алкаголікі і наркаманы, але і медыкі ведаюць: няма таблетаў ад тытуню, гарэлкі, спайсу. Штогод у Беларусі ад курава памірае 20 тысяч чалавек, ад гарэлкі - 6-10 тысяч чалавек ("НВ", 8.4.2014).

*** Не ўдаецца падлічыць страты ад прамых алкаголікаў і ціхіх п'яніц. З 182 тысяч грамадзян, што стаяць на ўліку ў аддзяленнях наркалогіі Беларусі працуе меней за 10%. Калі 40% усіх забойстваў, цяжкіх цялесных пашкоджанняў у дзяржаве, як ні парадаксальна, у сельскай мясцовасці. Людзей у вёсках утрыя меней, а згвалтаванняў, крадзяжоў, разбойных нападаў адносна болей. Тупых, хто марыць сходу разбагацець тут болей. Многія гарадскія п'яніцы, дэбашыры, раней судзімыя, самахоць пазбаўленыя працы асядаюць у вёсках. П'яніцам тут вальгота большая, чым у гарадзе. На участковага міліцыянера тут значна болей цяжкасцяў, усіх яму цяжка пра кантраляваць.

Прыкладна 80% злачынстваў здзяйсняецца ў стане алкагольнага дурманства. ("Зв.", 18.11.2010).

*** Як спойваюць дарослых самагонкае, танныя віны, так спрыяюць хуткаму ўцягванню падлеткаў у вялікае выпівоства піва, джын, тонікі, кока-кола.

*** Стэрэатыпнымі байкамі пра піва, як бясскрыўдную вадкасць, вялікая рэклама пенага і хмельнага напою ў геаметрычнай прагрэсіі павышае яго ўжыванне ў грамадстве, асабліва ў моладзі. Не так даўно яшчэ ўбачыць хлопца з дзяўчынай і бутэлькай піва было дзівам, ганебшчынай. Цяпер амаль норма. Як наталенне смагі бацькі і сына півам пасля лазні, у кватэры перад тэлевізірам, пры баўленні часу маладзёнамі ў гасцях, скверах.

Гарманальныя рэчывы піва расшыраюць жыўот і таз, павялічваюць грудныя залозы ў мужчын. У жанчын наадварот - грубее галас, маршчыніцца твар, валосіцца. Асабліва хутка такія змены ў падлеткавым і юнацкім узростах.

*** Горкія рэчывы і хмель павышаюць апетыт, вагу. Піва выклікае гарманальныя парушэнні, валасатасць цела, набуханне малочных залоз, піўны жыўот, абглушчванне бэдраў. У ім шмат фітаэстрагену, жаночага гармону расліннага паходжання. Яно

ператварае мужчын у гермафрытаў.

Піва як правіла на хмелі, хмель малодшы брат каноплі, яна малодшая сястра морфію, няраз сцвярджаў славыты маскоўскі прафесар Іван Паўлавіч Няўмывакін. Яно з падступнай хуткасцю развівае дзіцячы піўны алкагалізм, алкагалізуе моладзь, асацыяльныя паводзіны дарослых.

*** У Берасцейскай вобласці да рэвалюцыі было два заводзікі па выпуску піва, усё астатняе пабудаваны па пастановах ЦК КПСС і СМ СССР "Аб чарговых мерах па пераадоленню п'янства, алкагалізму і самаганаваўнення". Было напісана "павялічыць вытворчасць піва, віна і безалкагольных напою".

У Берасці пабудавалі гігант "Брэсцкае піва", завод па разліву вінаградных вінаў і піваварны завод. Для змагання з п'янствам. Нібы дарослыя людзі не цямілі, што самае добрае безалкагольнае піва мае два градусы алкаголю, атручвае як і 4-4,5%.

*** Смех і грэх, дзесяцігоддзямі ў Расіі прабівалі закон "Пра дзяржаўнае рэгуляванне вытворчасці і абароту этылавага спірту і алкагольнай прадукцыі". З цяжкасцю зацвердзілі. Адрозна ж, у 1996 годзе, Камітэт жанчын падаў да яго папраўку: лічыць алкагольнымі вырабамі ўсе напоі, у якіх болей паўтары працэнта алкаголю. Апрача піва.

Выключэнне зрабілі для піва, аднаго з самых хцівых, прывабных і заразных напіткаў. 25 снежня 1996 года Дзярждума папраўку прыняла, выключыла хуткасць, на другі дзень (!) адобрыў яе СФ.

*** У жанчын, якія пяць разоў на тыдзень выпіваюць усяго 350 г піва, стандартную баначку, актыўна развіваецца псарыяз, у 2,3 разы часцей чым у непітушчых, бо ў піве шмат бялка травы глотэну. ("Зв.", 19.8.2010).

*** У вядры навуковай хлусні і нацяжкаў раствараюцца грамы праўды, іх проста не паспее ўзэнсіць слухач. Так, продкі славян выпівалі: 1) на святы, якія былі кароткія і выпадалі рэдка, 2) пілі медаву, яна па градуснасці не вышэй за безалкагольнае піва - 1-2%, 3) віно ніколі не пілі ў чыстым выглядзе, толькі разбаўленае, 4) пілі паволі, не кубкамі і кудлямі, як у цяперашніх кінасерыялах, 5) да 20 гадоў хлопцаў не меў права выпіваць, 6) дзяўчына/жанчына наогул не мела права выпіваць; нават за сталом часта ёй месца не было.

*** Не піце піва! - павінна стаць дэвізам культурнага чалавека.

Галоўны наш вораг самазаспакоенасць. Піва і віно ў руках хлопца/дзеўкі на вуліцы - прыкмета не смеласці і куль-

туры, а прыкмета дэградацыі маладых, глупства і тупасці бацькоў.

*** Абсалютная большасць цяжкіх падлеткаў упершыню пакашталала спіртное ў кампаніі бацькоў. З хатніх спрыяльных умоваў пры бацьках і сваяках дзятва пераходзіць на самастойныя рэйкі - піюць тонікі і піва на дыскатэках, вуліцах, парках, нават у школах.

*** Божа літасцівы, колькі 14-18-гадовых падлеткаў мучыцца ў фізічным і духоўным плане з-за бацькоў алкашоў. У дзяцей няма капейкі, увагі, цёплага слова старэйшага, з дзеткаў адкрытую і патайна пасміхваюцца аднагодкі, ім няма з кім словам падзіліцца... Вось і кідаюцца ў грубіяны, крадзяжы, немагаварнавання бойкі, выпівоства, а то і ў пятлю.

*** У 2008 годзе ад атраўлення алкаголем у Менску памерла 350 чалавек. На алкагалізм пакутуе ў сталіцы 11-12 тысяч, 844 накіравана ў ЛТП, 200 з іх жанчыны, 4 тысячы дзяцей муслілі адабраць ад п'яных бацькоў, сцвярджаў па радыё намеснік начальніка міліцыі Менска. (4.02.2009).

За год амаль 13 тысяч выклікаў на менскую станцыю хуткай дапамогі з-за траўмаў ад людзей на падпітку. У прыёмных аддзяленнях бальніц мусыць дзяжурць міліцыянеры.

*** У агляднай будучыні хутка адвучыць народ ад гарэлкі будзе цяжка яшчэ з адной прычыны. Велізарная Расія гоніць мноства тэхнічнага спірту. Тоны яго ідуць на бытавыя патрэбы ў растваральніках, ім чысцяць шыбы, акварыумы, аўтамашыны, абястлушчваюць розныя паверхні. У Расіі і Беларусі выпівохі яго разводзяць і жлукцяць.

*** Сціплым падлікі кандыдата навук Н. Буланкінай агаломшваюць. Нявінныя п'яныя ў Беларусі служыць надзейным трамплінам гарантаванага набыцця алкагольнай залежнасці. Болей за 15% насельніцтва ў такой залежнасці. Прызнана ў свеце, колькасць такіх адважнікаў і пакутнікаў ў дзяржаве не павінна перавышаць 3%.

Незваротная дэградацыя генафонду нацыі пачынаецца з 5-6 л выпітага спірту на жыхару ў год, часам асобныя навуковыя здатнікі лічбу павышаюць да 8 л - на старога і малага, хворага і здаровага. Сёння ў Беларусі - 13-15 л на чалавека. Хранічных алкаголікаў амаль 300 тысяч, непоўнагадовых не меней 30 тысяч. Ці не таму сёння дзяржава выходзіць амаль 30 тысяч сірот пры жыўых бацьках і амаль столькі, паводле слоў А. Р. Лукашэнка, патрэбна тэрмінова забіраць з выпівошных сем'яў.

(Заканчэнне ў наступным нумары.)

Вандроўка ў мінулае па Гарадзеншчыне

Каля паўсотні чалавек рознага ўзросту і прафесій, пераважна моладзі сабраліся ў цэнтры горада Баранавічы каля камфертабельнага аўтобуса, каб здзейсніць вандроўку ў мінулае па Гарадзеншчыне.

Па дарозе ў Слонім Міхась Бернат раскажаў экскурсантам аб гістарычных падзеях і людзях Баранавіцкага краю, якія прынеслі славу не толькі землякам, але і беларусам у цэлым: Андрэй Рымша з Пенчына - заснавальнік панегерычнай літаратуры XVI ст. Іван Хведаровіч (Фёдараў) з Петкавіч (XVI ст.) - першадрукар Масковіі, Яўхім Храптовіч з Ясенца (XVI ст.) - бацька адукацыйнай рэфрмы ў Рэчы Паспалітай і апошні канцлер Вялікага Княства Літоўскага і аб філаматах і філарэтах, уладжэннях гэтага краю, якія пачалі абуджаць нацыянальную свядомасць беларусаў.

Гаварыў аб вынішчаных і занябальных палаца-паркавых сядзібах Баранавіччыны. Стараліся ў вінішчэнні не толькі прысланыя маскоўскай адміністрацыяй людзі ў гэты край, але не адставалі ў гэтым і мясцовыя манкурты з калабарантаў.

Баранавіцкі край, значнаў экскурсавод, адметны трыма лёсавызначальнымі для Бацькаўшчыны гістарычнымі мясцінамі - Палонка (XVII ст.), Сталовічы (XVIII ст.), Мілавіды (XIX ст.). Пасля тых падзей, у тых часы, мяняўся і кірунак развіцця нашай Айчыны.

Слонім сустраў экскурсантаў добрым надвор'ем, але, мякка кажучы, непадрахтанасцю некаторых супрацоўнікаў краязнаўчага музея імя І. Стаброўскага. Хаця напоўненасць экспазіцыі дастатковая, каб фармаваць і развіваць думкі і паняцці наведвальнікаў.

Асабліва шырока прадстаўлена камуністычнае падполле (падзем'е) у 20-30-х гадах XX ст., пад час польскай акупацыі. Не менш цікавай ёсць і прыроднаўчая экспазіцыя. Але тым не менш размазанасць тэксту і мовы не дае таго эфекту, на які хацелася б спадзявацца.

Слонім адзін з найстарэйшых і найпрыгажэйшых гарадоў Беларусі. Адметнасць і своеасаблівасць яго архітэктурнаму абліччу надаюць помнікі горадабудуўніцтва і архітэктуры мінулых стагоддзяў. Найбольш каштоўныя з іх - Ніжні замак, касцёл і кляштар бернардынцаў першай паловы XVII стагоддзя, касцёл і кляштар бернардынак другой паловы XVII стагоддзя, выдатны ўзор архітэктуры позняга барока фарны касцёл св. Андрэя. Вельмі цікавы помнік гідраэнічнага будаўніцтва XVIII ст. канал Агінскага (1767 - 1783 гг.), які злучыў Ясельду (прыток Прыпяці) са Шчарай - Нёманам і склаў 47 км, а з выганаўскім возерам 54 км.. злучаўшы Чорнае мора з Балтыйскім. Цікавыя і гаспадарчыя пабудовы ранейшых часоў. Тут можна яшчэ сустраць розныя архітэктурныя стылі: готыка, барока, мадэрн. Гэта адзінае месца ў Беларусі, дзе яшчэ не ўспелі разбурыць да канца ўсю гэтую прыгажосць.

Таму перад тым, як ехаць далей па складзеным маршруце, экскурсантаў правялі самастойна экскурсію па вуліцах горада. А далей шлях ляжаў да Зэльвы. Туды, дзе некалі жылі апальныя сапраўдныя інтэлегенты Геніюшы - Іван Пятровіч і Ларыса Антонаўна.

Яны вярнуліся сюды, на "малую" радзіму Івана Пятровіча ў 1956 годзе пасля зняволення і пасяліліся на сталае жыццё. Іван Пятровіч прадоўжыў сваю медпрактыку, ну, а Ларыса Антонаўна была без працы. Яе жыццё было нялёгкае. Нарадзілася ў 1910 годзе ў былым маёнтку Жлобаўцы. Пасля вяртання з бежанцаў скончыла Ваўкавыскую жаночую гімназію (1928 г.), пабралася шлюбам з Іванам Пятровічам Геніюшам. Жыццё змусіла маладых паехаць у Прагу. Там іх застала II Усясветная вайна,

тут яны былі арыштаваныя савецкімі карнікамі і дастаўлены, як злчынцы ў БССР. Геніюшы праішлі праз канвеер сталінскіх касталомаў, самай злчыннай арганізацыі НКВД. Ларысу Антонаўну дапытваў кат беларускага народа Л. Цаннава. Пра гэта і многае іншае яна піша ў сваёй кнізе "Сповідзь", выдадзенай у Менску ў 1993 г.

Савецкі суд "самы справядлівы і гуманны" вынес вырак - 25 гадоў зняволення. За такі тэрмін мала хто выжываў. Яны - выжылі.

Ларыса Антонаўна першую сваю кнігу "Ад родных ніў" выдала ў 1942 г. Другую аж 1967 годзе, але ўжо у савецкай Беларусі.

А жыла яна з мужам у Зэльве аж да самай смеці. Не трэба думаць, што ў гэтыя "зельвенскія" гады іх жыццё было шчаслівае і бяспарнае. Некалькі разоў падавалі заявы аб зняцці з іх судзімасці і рэабілітацыі. Усё біо марна. Заявы ігнараваліся, мясцовыя чынілі розныя дробныя перашкоды. Лісты-скаргі да Максіма Танка - тады старшыні Вярхоўнага Савета БССР - мала што дапамагалі. Кіраўніцтва рэспублікі прапаноўвала толькі прыняць савецкае грамадзянства. Але Ларыса Антонаўна адмовілася.

У адным са сваіх вершаў яна аб гэтым шчыра і адкрыта сказала:

*Не з'янай мяне, я не сагнуся,
Не баюся ні страху, ні зла.
Нездарма я з зямлі беларускай
Непахіснай сасною ўзрасла.*

*Напрасткі іду няходжанай сцежкаю,
Мудрасць продкаў у гарачай крыві,
Ні прад кім не схіляю паспешна
Крыху гордай сваёй галавы.*

*Абмінаю ўсю набрыдзь, што вокал,
Чалавечы мой блытае лёс.
Гляджу ўдаль, не маргнуўшы нат вокам.
Розум цемру праніжжа наскрозь!*

Памерла Ларыса Антонаўна 7 красавіка 1983 г. Экскурсантаў прыпыняюцца каля зельвенскіх могілак, адведваюць месца вечнага спакою Геніюшаў, ускладаюць кветкі. Тамара

Звєрава раскавае, моладзь слухае і чуе гэта ўпершыню. Помнік-бюст на магіле забаранілі ўжо сёняшнія ўлады. Убачыць бюст можна толькі на тэрыторыі мясцовай царквы ў Зэльве.

А далей Мастоўскі раён і вёска Гудзевічы - музей Алеся Бєлакоза. Яшчэ адна легендарная постаць, як і створаны ім літаратурна-этнаграфічны музей.

Сустракаюць нас ветліва, даюць згоду на абедзенны перапынак, разбіваюць на групы і вядуць экскурсію па залах Гудзевіцкага музея. Цэны на кветкі ўмераныя, экскурсаводы падрыхтаваныя, залаў многа, кожная з гэтых залаў нясе ў сабе беларускасць, і толькі тут адчуваеш краіну Беларусь, сваю Радзіму, а сябе беларусам.

Экскурсавод Мая Антонаўна Сідар што ні возьме, што ні скажа, усё ў яе прыгожа, як і яна сама. Думкі яе ляцяць хутчэй, чым яна паспявае іх выгаварыць, а калі возьме ў рукі якую-небудзь рэч, ну хаця б тую ж самую, з маленства знаёмую, звычайную драўляную качаргу, то адразу ж сапраўдны цэлы лірычны раман. Каб не любіў, то палюбіш усё што там ёсць і да чаго дакранешся. Калі не ведаў, то даведася. Аб патах краю і мастаках, аб змагагах за волю і чалавечую долю, праўду аб вялікіх і самых маленкіх, на чых плячах усё трымалася і трымаецца Радзіма Беларусь. Як проста і адначасова складана.

Пескі ўразлілі веліччу і прыгажосцю касцёла, зробленага ў 1915 годзе замест старой драўлянай царквы. Пабудаваны касцёл з чэсаных велічэзных валуноў-гранітаў падагнаных адзін да аднаго так, што з іголкай не знойдзеш пустэчы між імі. Храм-дзіва. Талент нашых майстроў спалучае ў аздобе гэтага храма, амаль што ўсе вядомыя архітэктурныя стылі - ад раманскага да мадэрна.

Агледзець і азнаёміцца з храмам-цвердзю ў Сынкавічах рэкамендаваў экскурсантам былы галоўны архітэктар горада Баранавічы Бяляслаў Тумашчык, які ўсю дарогу з Зэльвы да Сынкавіч раскаваў аб архітэктуры сынкавіцкага храма-цвердзі, двор якога ўпарадкаваны і абнесены каменнай сцяною.

Гісторыя архітэктурных помнікаў Гарадзеншчыны ўразіла і абудзіла шмат думак і пачуццяў у вандроўнікаў. Арганізавалі вандроўку сябры Баранавіцкай арганізацыі ТБМ, а кіраваў старшыня Рады Мікалай Падгайскі.

Міхась Бернат.

На здымках: 1. Каля магілаў Геніюшаў у Зэльве; 2. У Гудзевіцкім музеі; 3. Касцёл у Песках; 4. Царква-цвердзь у Сынкавічах.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяцко, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісана да друку 31.07.2017 г. у 17.00. Замова № 1540.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 1,43 руб., 3 мес. - 4,29 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для наіштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by